

Az iskolai közösségi szolgálat mint az érettségire készülő tanulók pályaeorientációs támogatásának egyik esélye

School community service as one opportunity for career orientation support for students preparing for graduation

Kenderfi Miklós

Összefoglalás

Az életpályán a kellő érettséget feltételező első igazán nagy döntés a középiskolából való továbblépés kérdése. (Az általános iskolai pályaválasztás során a tanulók pályaválasztási éretlensége miatt a szülők szerepe jellemzően kiemelt hangsúlyt kap.) Ennek előkészítéséhez kiváló lehetőséget nyújt az iskolai közösségi szolgálat (továbbiakban: IKSZ), melynek megfogalmazott céljai között a tanulók szociális képességfejlesztése és érzékenyítése mellett megjelenik a tanulók pályaeorientációjának a támogatása is. Valamennyi ezzel összefüggő tapasztalat azt mutatja, hogy ez a téma méltatlanul háttérbe szorul. Tanulmányunkban arra vállalkozunk, hogy néhány példán keresztül bemutassuk, hogyan lehet a pályaeorientáció oldaláról közelíteni a szolgálat tapasztalataiboz és kiaknázni azokat az önismeret fejlesztésére vonatkozó lehetőségeket, melyek a program során gyakran kihasználatlanul maradnak.

Kulcsszavak: *iskolai közösségi szolgálat, pályaeorientáció, önismeret fejlesztése, pedagógiai feldolgozás*

Abstract

The first really big decision in the course of life, which presupposes sufficient maturity, is the question of choosing a career after leaving secondary school. (The role of parents is typically emphasised in the career choice process after graduating from elementary school, due to the immaturity of students.) Service-learning centres (hereinafter referred to as 'SLC') offer an excellent opportunity to prepare for this, and their stated aims include not only the development and sensitisation of students' social skills but also support for career guidance. All the experience gained in this context shows that this topic is undeservedly neglected. In this study, we are trying to show, through a few examples, how to approach SLC from its guidance aspect and make use of the opportunities that are often left unexploited in the programme.

Keywords: *service-learning centres, career guidance, self-awareness development, pedagogical processing*

Az iskolai közösségi szolgálat

Az IKSZ 2012-es magyarországi bevezetését követően, 2016. január 1-től a nappali képzésben tanuló középiskolások érettségi vizsgára bocsátásának a feltétele az 50 órás szolgálat teljesítése. Az erre vonatkozó törvényben előírt folyamat három, egymásra épülő részre tagolódik: az 5 óra felkészítés és az 5 óra értékelés között szerepel a tanulók tevékenysége. A rendelkezésre álló jogszabályi háttér, a vonatkozó törvények és rendeletek világosan megadják az IKSZ végrehajtásának alapjait. Pontosán tudhatjuk, hogy hol, milyen keretek között, hogyan lehet teljesíteni a szolgálatot. A Nemzeti Köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 15. pontja az iskolai közösségi szolgálat fogalmát is leírja. Eszerint a „közösségi szolgálat: szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása” (Országgyűlés, 2011).

A másik, témánk szempontjából relevánsnak tartott fogalom az önkéntesség, hiszen ez a jelző kapcsolódik ahhoz a tevékenységhez, amit az iskola szervezett keretei között kell a tanulóknak abszolválni. (A mondatban megjelenő ellentmondás feloldására jelen tanulmányban nem vállalkozunk, mások már megtették ezt korábban. vö: Bodó, 2014.) A 1068/2012. (III. 20.) kormányhatározat szerint az önkéntes tevékenység révén az egyén „gazdagíthatja emberi kapcsolatait, az így végzett tevékenység erősíti az egyének társadalmi részvételét, hozzájárul a társadalmi kohézió erősödéséhez, illetve nyitottságra, mások elfogadására tanít” (NJT, 2012). Amennyiben az idézeteket nagyító alá vesszük, akkor kiderül, hogy a program szerves része az annak során szerzett tapasztalatok valamiféle feldolgozása, ami a személyiség gazdagodásával járhat. Ez a két gondolat adja az alappilléret annak a kijelentésünknek, hogy ez a feldolgozás egy célzott pedagógiai tevékenység, ami egy professzionálisan felkészült, kompetens szakember személyiségfejlesztő munkája.

Az iskolai közösségi szolgálat mint pedagógiai folyamat

A rendszerszemléletű neveléstudományi szakirodalom (Báthory, 1992) szerint a tanítás-tanulás folyamata alapvetően három szakaszt foglal magába: a bemeneti, a folyamat és a kimeneti tényezőket. Az IKSZ esetében ez a felkészítést, a közösségért végzett tevékenységet és a szerzett munkatapasztalat feldolgozását jelenti. Ezek az elemek ugyan megjelennek a szabályozó rendeletekben, ugyanakkor a gyakorlatban igen elnagyoltan valósulnak meg. A hazai kutatásokra (Matolcsy, 2013; Markos, 2016; Bodó et al., 2017) hivatkozva megállapíthatjuk, hogy az előkészítés során a koordinátor részéről jellemzően csupán a keretek kijelölése és az adott képző intézménnyel kapcsolatban lévő civil és más szervezetek rövid ismertetése történik. A tanulók többsége a program valódi céljának ismerete nélkül, kényelmi szempontok alapján dönt a fogadóintézmény kiválasztásakor, az önálló ismeretszerzés gyakran a legkisebb energiabefektetéssel valósul meg. A személyes tapasztalatok szintézisének egyéni és csoportos formái eufémizmussal élve kihasználatlanul maradnak. Bodó markánsabban fogalmaz, amikor azt állítja, hogy a legtöbb esetben nem valósul meg a feldolgozás (Bodó, 2016). Ezt igazolja Markos vizsgálata is, miszerint a diákok csupán alig több, mint harmada (35%-a) nyilatkozott valamiféle feldolgozó óráról (Markos, 2016). Bodó és munkatársai 2017-ben azt találták, hogy a tanulók 31%-a semmilyen visszajelzést nem kapott (Bodó, 2017).

A pályaeorientáció fogalma és tartalma

Hazánkban már a kilencvenes évek közepén, az első Nemzeti alaptantervben (1995) napvilágot lát a pályaeorientáció fogalma, mint műveltségi terület. Ennek általános céljaként a tanulók pályaválasztásának segítését fogalmazza meg a dokumentum. Ezzel összefüggésben elsőként az önismeret fejlesztését jegyzi feladatként, majd a pályák világának megismerését, végül a vágyak és a realitások összehangolását. Fontosnak tartjuk elmondani, hogy ebben kiemelt hangsúlyt kap a pályaeorientáció folyamat jellege, valamint ismételten előtérbe kerül az ön- és pályaismeret fejlesztésének jelentősége. Talán a legtöbbet citált meghatározás Szilágyi Klára tollából származik, amit most a *Pályaeorientáció* című egyetemi jegyzetből idézünk (Szilágyi & Völgyesy, 1996, p. 59), mely a hazai felsőoktatás első tankönyve a témában: „A pályaeorientáció egy olyan folyamat, amely a tanuló egyéni igényeinek figyelembevételével segíti a megfelelő pálya, szakma kiválasztását, a lehető legszélesebb információnyújtás révén.” A pályaeorientáció egy olyan komplex ismeretszerzési és feldolgozási tevékenységet foglal magába, amelynek célja az életpályán szükséges döntések előkészítése, az arra való felkészülés. Olyan folyamatos tanulási tevékenység, amely révén az egyén önmagáról és környezetéről szerzett információkat megtanulja megszerezni és döntéseiben felhasználni. Az információ tartalma vonatkozhat a képzések és a munka világára, valamint különféle eszközök, módszerek segítségével az illető önismeretének bővítésére, mélyítésére (Kenderfi, 2019). Ennek a folyamatnak a segítése az a pedagógiai tevékenység, mellyel a szakember (tanácsadó, tanár) támogatja az egyént abban, hogy az életútját tekintve előrelépjen. Ennek megfelelően az orientáció tartalmi oldalról kettős: a pályák ismerete információáramlást – ha úgy tetszik, ismeretátadási folyamatot – jelent, míg a személyiség megismerése – amely önismereti vetületben jelentkezik – elsősorban élményjellegű, gondolatébresztő folyamat, amely igen kis mértékben tartalmaz megtanulandó ismereteket.

A pályaeorientációhoz kapcsolódó pedagógiai és egyéb támogató tevékenységeknek közös alapról kell indulniuk. Ez a pont a személyiség önismerete, mely az egyén saját tulajdonságairól, személyiségjellemzőiről ad képet. Az önismeret kialakulása hosszabb folyamat, amelyet támogathatunk, erősíthetünk. Ahhoz kell segítséget nyújtanunk, hogy a tanuló önmagáról kialakított képe megfelelően differenciálódjék, hogy a tapasztalati úton szerzett élményeket, információkat reálisan elemezze, értékelje. A pályaválasztási döntés folyamatában szerepet kell, hogy kapjanak ezek a tényezők (kiemelten az érdeklődés és képesség), mert a döntés minősége és az önismeret mértéke között egyenes összefüggés tapasztalható. Szilágyi szerint azok a programok kerülnek előtérbe, melyek komplexen kezelik az önismereti és a pályaismereti (munkaerőpiaci) információs elemeket, valamint amelyek lehetőséget adnak az interaktivitásra (Szilágyi, 2004).

Az iskolai életben kisebb hangsúlyt kapnak a tanulók önkipróbálási lehetőségei. Hiánypótló ebből a szempontból az iskolai közösségi szolgálat, mely alkalmat biztosít arra, hogy tulajdonságaikat folyamatukban, keletkezésükben, konkrét helyzetekben való megnyilatkozásaikban, másokhoz hasonlítva figyeljék meg és így – ami talán a legfontosabb – megváltoztathatónak ítélik azokat. Az önértékelés és az önreflexió keresztül a tanulók számára is elfogadható módon tárulnak fel a személyiségjellemzők, melyek ismerete, megértése és az önmagukra vonatkoztatás élményével való tudatosítása kiemelt pedagógiai feladat a pályaválasztás orientálásában, korszerű fogalommal élve: a pályaeorientációban (Borbély-Pecze et al., 2020).

Hazánkban a pályaeorientáció elméleti megalapozása több évtizedes múltra tekint vissza, míg annak módszertanával kapcsolatban elmondhatjuk, hogy már harminc éve kidolgozott. A tanár pályaeorientációs tevékenységei között szerepelnek a hagyományos iskolán belüli (pl. pályaeorientációs nap, osztályfőnöki óra, előadás) vagy iskolán kívüli (pl. pályaválasztási kiállítás, nyílt nap) formák. Ezekhez kapcsolódó elengedhetetlen pedagógiai feladat az alkalmak előkészítése és a tapasztalatok megbeszélése az érintettekkel. A hazai gyakorlatban újszerűnek ugyan nem mondható, ritkábban

alkalmazott módszerek a strukturált csoportos foglalkozások vagy beszélgetések vezetése, illetve a különböző önértékelő kérdőívek használata.

Az IKSZ tapasztalatainak feldolgozását célzó eljárások módszertana

A tapasztalatok individuális feldolgozása során tudatosulhatnak az érzések, gondolatok és megérthetnek olyan összefüggéseket is, ami elkerülte volna a figyelmüket. „Élmények és eredmények megosztása, megbeszélés, reflexió, önértékelés, visszajelzés. Mindegyik kicsit mást jelent, de a cél hasonló: irányított feldolgozással felerősíteni az iskolai közösségi szolgálat pedagógiai értékeit” – írja Bodó munkatársaival a programot záró, szintetizáló szakasszal kapcsolatban (Bodó, Matolcsi & Rácsok, 2018).

A következőkben a pályaorientáció módszertanából ismert olyan korábban említett eljárásokat kívánunk bemutatni, melyek gyakorlatunk szerint alkalmasak a tanulmányunk fókuszában szereplő önkéntes munka során szerzett tapasztalatok feldolgozására. A strukturált csoportfoglalkozással kapcsolatban fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy ebben az esetben nem csupán a csoportvezetőtől tanulhatnak a tanulók, azaz a csoporttagok, hanem egymástól is. Jellemzően ez egy tematikusan előre felépített foglalkozássorozat, mely alkalmak során meghatározott tartalmak kerülnek feldolgozásra. Minden egyes foglalkozásnak meghatározott forgatókönyve van, melyet a vezető a célcsoport igényeihez igazítva tervez meg. Az ő feladata különböző feladatokkal készülni és gondoskodni a megvalósításhoz szükséges eszközökről. Ez a szerzett ismeretek individuális feldolgozásának bevált módszere, melynek során a meghatározott tartalmakat (pl. önismereti, vagy pályaismereti elemek) érinthetünk. A közös munka az egyéni hozadékkal, személyes fejlődési mozzanattal szolgál (Kenderfi & Federics, 2022). A csoportos beszélgetés is alapvető módszere a pályaorientációnak (Szilágyi, 2015). Ennek során egy problémakörre fókuszált beszélgetés történik, ahol kifejezetten a tagok gondolataiból felépülő, az őket érintő kérdéskör körüljárása valósul meg a csoportvezető moderációja mellett. Az önértékelő kérdőívek olyan eljárások, melyek középpontjában a megismerendő személyiségjellemzők szerepelnek. A kérdőív kitöltését követően szükséges a kapott eredménnyel (pl. érdeklődésprofil, képességstruktúra) kapcsolatos önreflexió és lehetőség szerint annak részletes megbeszélése.

Az érettségi előtt álló tanulók iskolai közösségi szolgálat során szerzett tapasztalatainak feldolgozása

Tanulmányunk következő részében arra vállalkozunk, hogy bemutatunk néhány olyan módszertani lehetőséget, melyek segítségével a pedagógiai folyamat teljessé tehető. A fejlesztés eredményességének vizsgálatára konkrét mérések alapján kísérletet is teszünk. Az alábbiakban négy különböző eljárást kívánunk részletezni, melyek a középiskolás tanulók iskolai közösségi szolgálat során szerzett tapasztalatainak pályaorientációs aspektusú feldolgozását célozzák. A MATE Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézetében, a Humántudományi és Szakképzési Tanszék már hosszú ideje működik együtt Pest megyében különböző középiskolákkal. Ezekből az intézményekből érkezett a felkérés pályaorientációs foglalkozások tartására, melyek tartalma, tematikus egységei a megrendelő egyetértésével a diákok IKSZ során szerzett tapasztalataihoz igazítva kerültek kidolgozásra.

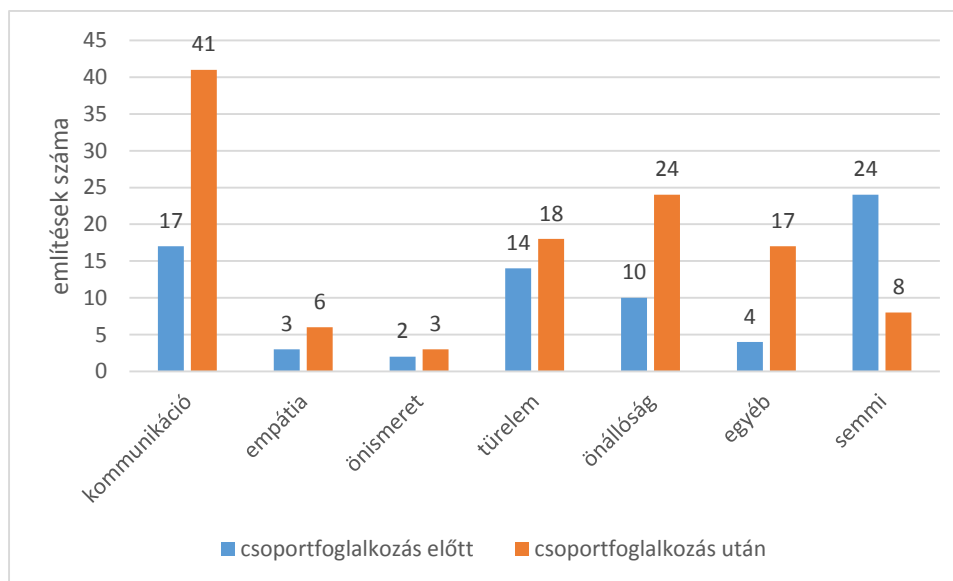
Az IKSZ-hez köthető tevékenységek és a képességek összefüggéseinek feltárását célzó csoportos beszélgetés

Hatvan városának három középiskolájában arra vállalkoztunk, hogy tíz végzős osztályban csoportos beszélgetést tartunk az IKSZ tapasztalatainak közös megvonaása céljából. Az erre szánt tanórának az elején 182 tanuló töltött ki egy kérdőívet. Az eredmények közül mi most csupán a témánk szempontjából releváns adatot kívánjuk megosztani, miszerint az 5-fokú skálán 2 átlagpont értékben tartották hasznosnak a szolgálatot. Ezt követően célzott beszélgetést folytattunk, melynek során a 40 órás tevékenység élményeit igyekeztünk az előre megtervezett szempontjaink szerint feldolgozni. Ennek során a szolgálat keretei között végzett tevékenységekhez gyűjtöttünk és társítottunk képességeket, majd ezeket egyéni aspektusból vettük nagytól alá a tudatosítás igényével. Minden csoportban megfogalmazást nyert, hogy a képességek gyakorlással fejleszthetők, és ezeket érdemes új helyzetekben kipróbálni, ami az önismeret alapját is képezi. A tanulók individuális tanulságait a tevékenységek és a képességek felismert összefüggéseivel kapcsolatban több tőlük idézett mondattal is tudjuk illusztrálni. (Pl. „Ennyire eddig még nem gondolkodtam el ezen a programon és hogy milyen haszna lehet. Ha jobban belegondolok, tényleg sok olyan helyzetbe kerültem, ahol szükség volt a kommunikációs képességemre.”) A csoportfoglalkozások végén szóban megfogalmazott egyéni konklúziók alapján egyértelműen állíthatjuk, hogy már egy 45 perces csoportos beszélgetés is sokat jelent a program lezárásában. A felkészült csoportvezető által facilitált és moderált beszélgetés számosítható eredménye, hogy a tagok körében az IKSZ hasznossága 2 értékről 3,38-ra emelkedett a foglalkozás végére. Itt jegyezzük meg, hogy a tanulók mellett a kísérleti programunk másik nyertes célcsoportja a tanárok voltak, akik köszönetüket fejezték ki az IKSZ összegzésre irányuló módszeréért és tartalmáért.

Az IKSZ-hez kapcsolódó képességek feltárását célzó csoportos beszélgetés

A főváros egyik komoly hagyományokkal rendelkező gimnáziumában volt lehetőségünk az IKSZ helyi működését megvizsgálni, valamint két 12.-es osztály tanulóival csoportfoglalkozás keretei között megbeszélni a program tapasztalatait. 120 végzős tanuló töltötte ki kérdőívünket, melynek eredményei közül csupán két olyan mozzanatot kívánunk bemutatni, melyek a témánk szempontjából igen lényegesek. A programot a tanulók 2,45 átlag pontértékben találták hasznosnak, ami nem mutat valódi eltérést a hatvani diákok véleményétől. Megkérdeztük, hogy kivel beszéltek meg a szolgálat élményeit, amivel kapcsolatban az derült ki, hogy mindössze 7 fő (5,83%) konzultált tanárával, míg 42-en (35%) senkivel. A minta több mint fele (53,33%) barátaival, közel harmada (30%) pedig szüleivel tette ezt. Mindezek alapján állíthatjuk, hogy a vizsgálat helyszínéül szolgáló középiskolában elmarad a program utolsó fázisa, a pedagógiai támogatású értékelés. Ennek tükrében hiánypótlónak tartjuk azt a 45 perces csoportos beszélgetést, melynek során a program célkitűzésében szereplő képességeket igyekeztünk feltérképezni. A kérdőív segítségével rákérdeztünk arra is, hogy a szolgálat során folytatott tevékenységek mennyiben járultak hozzá a képességeik fejlődéséhez. A 120 tanuló véleményét nem részletezzük, mert azok arányaiban nem mutatnak eltérést a csoportfoglalkozáson részt vett 58 diák válaszaihoz képest, melyeket az alábbiakban adunk közre. Az osztályfőnöki óra keretei között zajló beszélgetésen a szolgálat során végzett tevékenységekhez rendeltünk képességeket. A vizualizációs kártyák segítségével ezekkel az egyéni tulajdonságainkkal összefüggésben könnyen megállapíthatjuk, hogy azok a hétköznapi és több területen (foglalkozás, munkakör) is kamatoztathatóak. Kimondásra került, hogy a közösségi szolgálat során végzett teendők a különböző képességek fejlesztéseként is felfoghatóak, illetve önismereti tapasztalatként segítik a pályaeorientáció kialakulását. A csoportfoglalkozás végén újra érdeklődtünk,

hogy a beszélgetés tükrében miként ítélik meg a tanulók az IKSZ képességeikre gyakorolt hatását. Az 1. ábrán ezeket az ún. személyes hozamokat kívánjuk részletezni.

1. ábra. Az IKSZ nyomán fejlődő képességek a végzős gimnáziumi tanulók szerint (N = 58 fő)

Forrás: Kenderfi, 2022 alapján

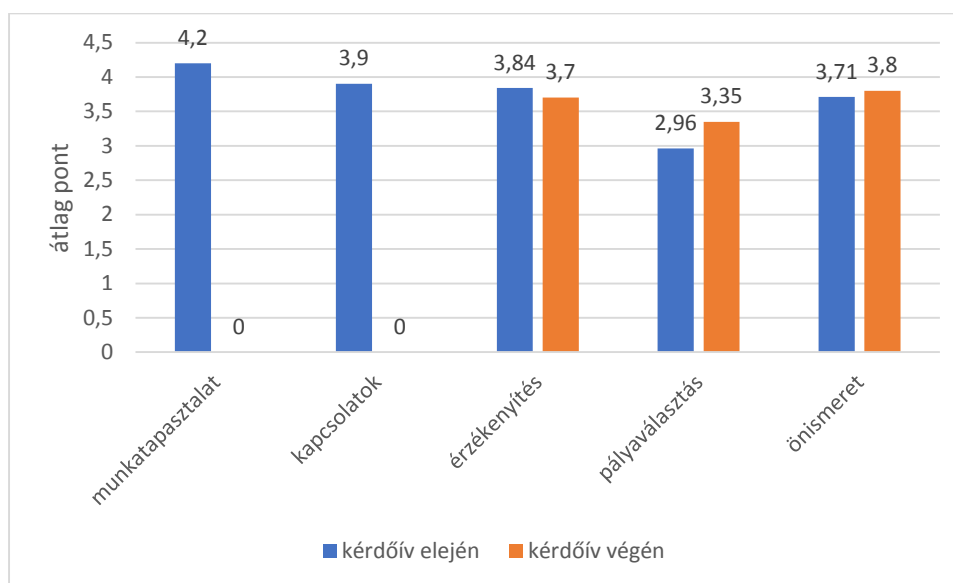
Az ábráról leolvasható, hogy a célzott pedagógiai támogatás nélkül a tanulók 41,38%-a úgy véli, hogy az önkéntes program semmiféle képességfejlődést nem eredményezett. A képességek gyakorisága szempontjából vezető helyen a kommunikáció és a türelem áll, melyek szociális területen is hasznosíthatóak (ami egybevág a program eredeti célkitűzésével). Az interakciókra építő célzott beszélgetés eredményeképpen megváltozott a képességek említésének a mennyisége. Először is arra hívjuk fel a figyelmet, hogy harmadára csökkent azon diákok száma, akik (továbbra is) úgy gondolják, hogy egyik képességük sem fejlődött. Valamennyi képesség gyakorisága nőtt, több mint kétszeresére emelkedett a választott képességek számának átlaga (0,86 darabról 1,88-ra) tanulónként. Mindezeket úgy ítélik meg, hogy a foglalkozás alkalmával a csoporttagok több olyan IKSZ során szerzett tapasztalathoz köthető tulajdonságot építettek be öndefiníciójukba, melyek az irányított pedagógiai hatás eredményeként értékelhetők.

Az IKSZ feldolgozását támogató önértékelő kérdőív

A COVID-19 vírus okozta pandémia miatt a hazai középiskolákban huzamosabb ideig digitális oktatás folyt, ezért ebben az időszakban az iskolai közösségi szolgálat harmadik szakaszát, a lezárást is át kellett helyezni valamilyen online felületre. Ennek megfelelően kidolgozásra került egy olyan kérdőív, melynek kitöltése nem a kutatói igény kielégítését szolgálta, hanem edukációs szándékkal került megszerkesztésre. Kísérletet tettünk a programban résztvevő hat agrár szakképzési intézménybe járó 112 végzős középiskolás diák közösségi szolgálatához kapcsolódó tapasztalatai feldolgozásának a támogatására. Az egymáshoz igazított kérdések mentén igyekeztünk valamiféle egyéni tanuláshoz segíteni az érettségi előtt álló tanulókat. A diákoknak lehetőséget kívántunk biztosítani

a végzett tevékenységeik átgondolására, valamint az azokhoz kapcsolódó és pályaeorientáció szempontjából is kiemelt jelentőségű személyiségjellemzők azonosítására. A szerkesztéskor szem előtt tartottuk azt a célt, hogy ne csupán a saját önismeretük bővítéséhez, mélyítéséhez járuljanak hozzá a kérdésekre adott válaszok, hanem a következő életszakaszukba való átlépéshez szükséges döntés előkészítéséhez is.

Az önértékelő kérdőív első blokkjában szerepelt az az 5-fokú skála, melyen megjelölhették a tanulók, hogy mennyire tudják használni az IKSZ tapasztalatait az adott területen (ide a szakirodalomban megfogalmazott célok közül emeltünk be néhányat). Ugyanezt a becslést megtehették a kitöltést követően, a feladatsor végén is. A kapott eredményeket a 2. ábrán adjuk közre (1 = egyáltalán nem tudom használni, 5 = teljes mértékben tudom használni).

2. ábra. Milyen mértékben tudja használni az IKSZ tapasztalatait az alábbi területeken? (N = 112 fő)

Forrás: Kenderfi, 2022 alapján

A 112 tanuló válasza alapján az IKSZ legfőbb érdeme a tapasztalatszerzés és a kapcsolatok kialakítása. A rangsor utolsó helyére a pályaválasztás segítése került. Ezzel összefüggésben kívánjuk megjegyezni, hogy a kérdőív kitöltését követően ez az érték mutatta a legnagyobb pozitív irányú elmozdulást. Ezt azzal magyarázzuk, hogy a feladatlap tartalma hozzásegítette a tanulókat a továbblépésük szempontjából releváns ismeretekhez. Mivel azonban az önismeretükben lényegi változás nem történt, ezt a változást a személyes tulajdonságaik pályákkal, foglalkozásokkal való összekapcsolásának tulajdonítjuk.

A jobb érthetőség kedvéért rövid betekintést nyújtunk a feladatlap tartalmába, kiemelve annak néhány kérdését, ezzel is bemutatva szerkesztési elveinket. Zárójelben a tudatosítani kívánt tartalmat, a pedagógiai célt jelöljük, melyek az eredeti kérdőívben is szerepelnek egyfajta sorvezetőként, értelmezési keretként.

- Az IKSZ során folytatott tevékenységek felsorolása után a kitöltő hozzárendelhetett azokhoz egy-egy képességet a segítségként felsoroltak közül. (A tevékenységek feltételét a képességek adják, minden cselekedet háttérében többféle kvalitás is szerepel.)

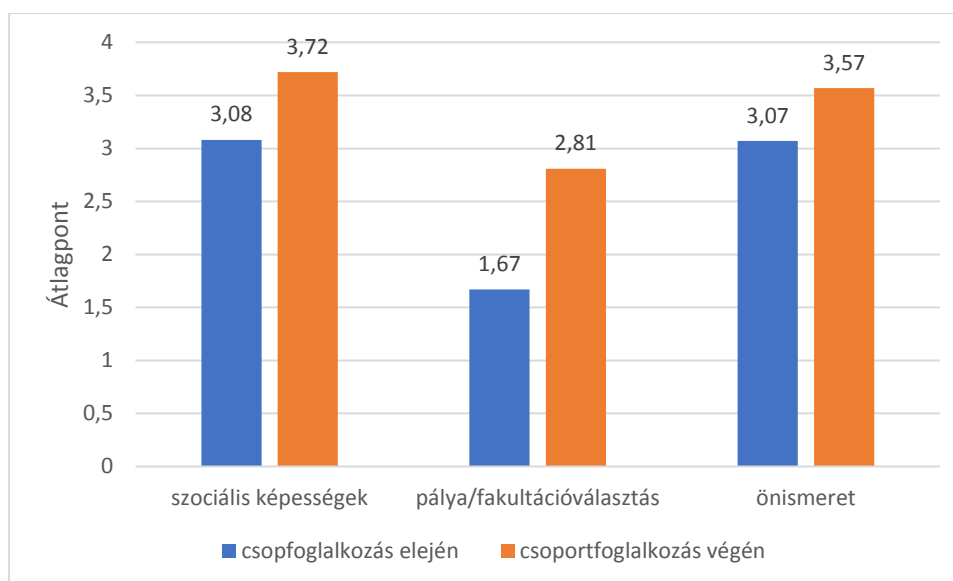
- A tevékenységek közül félkövér betűformával kerültek kiemelésre azok, melyeket a diákok könnyen végeztek. (Ebben az esetben ugyanis feltételezhető, hogy az aktivitás képességfedezete biztosított.)
- Mely képességek szerepelnek többször is a kiválasztottak közül? (Minden valószínűség szerint ezek a gyakrabban előforduló képességek erősségei is a tanulónak, melyek többféle tevékenység alkalmával is kihasználhatók.)
- Azokat a képességeket, melyeket a diák elfogad magával kapcsolatban, hol tudná kamatoztatni az életpályáján? Soroljon fel pályákat! (Itt történik meg az akceptált képesség beépítése az öndefinícióba, melyeknek kiemelt szerepük van/lehet a következő életpályaszakasz megtervezésében.) Erre az önértékelő kérdőívre úgy tekintünk, mint egy eszközre, mely az IKSZ személyes jelenlét mellett történő feldolgozásának egyik kényszer szülte alternatívája. Véleményünk szerint ez a fajta önreflexiós technika nem pótolhatja az interperszonális kapcsolatra építő megbeszélést, mégis több a semminél. A kérdőív papír-ceruza változata és online fajtája egyaránt használható, bár az érintett generáció ismeretében számukra célzottabb technikai formában (pl. számítógépes program, vagy applikáció) is feltehetőek a feldolgozást segítő kérdések.

Fakultációválasztást támogató strukturált csoportfoglalkozás az IKSZ tapasztalatainak a feldolgozására

Az IKSZ tapasztalatait feldolgozó következő módszertani lehetőségünk a pályatanácsadásból ismert strukturált csoportfoglalkozás. A tanulók számára célmeghatározásként azt fogalmaztuk meg, hogy a szolgálat során végzett tevékenységeket, az ott szerzett élményeket próbáljuk meg a fakultációválasztással összefüggésben értelmezni. Valamennyi résztvevő csoporttagnak (10. osztályos tanulók) volt már teljesített órája a programban, így mindannyian rendelkeztek már munkatapasztalattal. Az adott Pest megyei gimnázium mindkét 10.-es osztályát több csoportra bontottuk az interakciók és a személyes aktivitás növelésének reményében. A foglalkozás tervezésekor törekedtünk a módszertani változatosságra – a feladattípusok és a munkaformák tekintetében egyaránt.

A foglalkozás tartalmát a következőkben ismertetésre kerülő logikai ív mentén komponáltuk meg. A szolgálat során választott tevékenységeket képességek és érdeklődés szempontjából elemeztük, majd az így tudatosított akceptált személyiségjellemzőkhöz rendeltünk foglalkozásokat, munkaköröket, pályákat. A kétszer 90 perces foglalkozás fennmaradó részében kijelöltük az ezekhez vezető utakat, mégpedig az adekvát felsőoktatási szakok kiválasztásával, valamint az arra való bejutást segítő fakultáció megjelölésével. Mindeközben két alkalommal voltunk kíváncsiak a csoportfoglalkozáson résztvevő gimnazista tanulók véleményére az IKSZ hasznáival összefüggésben. Öt-fokú skálán (1=egyáltalán nem tudom használni, 5=teljes mértékben tudom használni) adhattak választ a „Mit gondolsz, mire tudod használni az IKSZ tapasztalatait?” kérdésre. Három területtel kapcsolatban jelezhettek egyéni álláspontjukat a csoportfoglalkozás elején és végén, melyek mind összefüggést mutattak a szolgálat eredeti célkitűzéseivel: „szociális képességek megismerése, érzékenyítés”, „segítség a pályaválasztáshoz (fakultáció)”, „önismeret bővítése (érdeklődés, képesség terén)”. Eredményeinket a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra. Mit gondolsz, mire tudod használni az IKSZ tapasztalatait? (N = 60 fő)

Forrás: Kenderfi, 2022 alapján

A diákok alapvetően úgy gondolták, hogy önmaguk megismerésével és a szociális érzékenységgel jár együtt leginkább a tapasztalatszerzés. A pályaválasztással való kapcsolat esélye nem merült fel köreikben. A célirányosan előre megtervezett csoportmunka eredményének tudjuk be, hogy minden vizsgált területen valódi különbséggel gyarapodott a magukról alkotott tudásuk, illetve kiemelten emelkedett a pályaválasztással összefüggést mutató személyes haszon értéke. Megítélésünk szerint a négy tanórai keretben megvalósítható csoportfoglalkozás megfelelően szolgálja a résztvevő tanulók individuális fejlődését az IKSZ által kijelölt célrendszerben.

Összefoglalás

Több alkalommal alkalmaztunk különböző pedagógiai intervenciókat középfokú képzőintézményekben az IKSZ folyamatának harmadik szakaszához kapcsolódóan, amikor az önkéntes tevékenység élményeinek, tapasztalatainak feldolgozására vállalkoztunk. Minden vizsgált szempontból eredményesnek tekinthetjük a résztvevő tanulók személyes gyarapodását ezen fórumokon, legyen az az IKSZ általános hasznossága mellett az önismeret bővülése, vagy a pályaeorientáció aspektusából megvonható individuális hozam. Azt mondhatjuk, hogy az önkéntességre nevelés ilyesfajta indirekt megközelítése (pályaeorientációs haszon megfogalmazásán keresztül) nagy eséllyel bír. Az altruizmus és más szociális képességek eltérő tevékenységek során való kamatoztatása a legtöbb esetben örömmel jár. Az aktivitásokhoz kapcsolódó élmények és képességek tudatosítása hordozza magában az önkéntességre való nyitottság esélyét, ami az IKSZ alapvető céljával is egybevág.

Az iskolai keretek között is alkalmazható módszerek, a pályaeorientációt is támogató szintetizáló alkalmak kettős haszon reményében kerültek kidolgozásra. Egyrészt ezzel teljesíthetjük a rendletekben előírt IKSZ-re vonatkozó kötelezettséget, másrésztől valódi technikákat, eszközöket adhatunk az önkéntes munka élményeinek, az életpálya-építés szempontjából releváns tartalmainak a feldolgozásához. Ez a célzott pedagógiai tevékenység a szakma pályaeorientációs szakirodalomból is ismert esszenciájának (mint az ön- és pályaismeret) feltárására vonatkozik.

Négy alkalommal folytattunk iskolai közösségi szolgálatot lezáró, pályaorientációt támogató ténykedéseket, melyek egymástól mind tartalmukban, mind módszerükben különböztek. Mindösszesen 480 középiskolás tanulót vontunk be foglalkozásainkba, melyek hatékonyságát különböző mérésekkel igazoltuk. Szerepel ezek között csoportos beszélgetés, strukturált csoportfoglalkozás, valamint önértékelő kérdőív. Mindegyik alkalommal kiemelt hangsúlyt fektettünk a különböző cselekvések elemzésére, mely lehetőséget biztosít a személyiségjellemzők (kiemelten: képességek és érdeklődés) valóságnak megfelelő értékelésére, valamint arra, hogy ezek az életpályasoron következő, aktuális döntésekben (fakultációválasztás, továbbtanulás) fontos szerephez jussanak. Programunk innovatív jellegét abban is látjuk, hogy a gondolati cselekvések helyett valóságos aktivitások feldolgozása adja a foglalkozások alapját. Meg kívánjuk jegyezni, hogy ajánlott technikáink alkalmazhatóak a közoktatásban évente kötelezően megszervezendő pályaorientációval foglalkozó tanítás nélküli munkanap során, mellyel egyszersmind az IKSZ előírt elvárásának is eleget tehetünk.

Utolsó gondolatként jelezzük, hogy hazánkban a pályaorientáció elmélete több évtizedes múltra tekint vissza, gyakorlata is kidolgozott. Egyetemünkön (Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem – volt Szent István Egyetem) a pályaorientációs szakirányú tanári továbbképzésen két évtizede folyik a pedagógusok felkészítése a területen való működésre (Kenderfi & Federics, 2022). Ezen szakcurriculumának egyik tartalmi egységként szerepel az IKSZ, mint pályaorientációt támogató kivételes lehetőség és az ehhez kapcsolódó módszertan is. Kivételes előnynek tartjuk az információgyűjtésnek ezt a formáját (tapasztalatszerzés), hiszen a diákoknak ezáltal is lehetősége adódik az aktív tanulásra – kiemelten az életpályájuk szempontjából releváns személyiségjellemzőik, önismertük bővítésére, mélyítésére és számos pálya megismerésére. Mindez azonban szakmai támogatás nélkül, csupán önreflexió révén nem válik öndefiníciójuk és pályainformáltságuk javára.

Hivatkozott források

- Báthory, Z. (1992). *Tanulók, iskolák – különbségek*. Tankönyvkiadó.
- Bodó, M. (2014). A közösségi szolgálat 2011-es bevezetése és tanulságai. *Új Pedagógiai Szemle*, 64(3-4), 47–68. Letöltés dátuma: 2023. 01. 24. forrás: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/iskolai_kozossegi_szolgalat/szakirodalom/UPSZ_3-4_Bodo_PRINT.pdf > [2023. 03. 09.]
- Bodó, M. (2016). A pedagógusszerep és az Iskolai Közösségi Szolgálat. *Kapocs*, 15(69), 3–14. Letöltés dátuma: 2023. 01. 24. forrás: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/iskolai_kozossegi_szolgalat/szakirodalom/bodo_marton_a_pedagogusszerep_es_az_iksz.pdf
- Bodó, M., Markos, V., Mézes, J., Sárosi, T., & Szalóki, M. (2017). Az Iskolai Közösségi Szolgálat a 9. és 12. évfolyamos diákok véleménye tükrében. *Új Pedagógiai Szemle*, 67(9–10), 41–71. Letöltés dátuma: 2023.01.24. forrás: https://epa.oszk.hu/00000/00035/00183/pdf/EPA00035_upsz_2017_09-10_041-071.pdf
- Bodó, M., Matolcsi, Zs., & Rácsok, B. (2018). *Kézikönyv az iskolai közösségi szolgálat sikeres megvalósításához*. Eger: Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet. [Elektronikus kiadás] Letöltés dátuma: 2023. 01. 24. forrás: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/iskolai_kozossegi_szolgalat/szakirodalom/iksz_book_online_0.pdf
- Borbély-Pecze, T. B., Suhajda, Cs. J., Kenderfi, M., Tajtiné Lesó, Gy., & Juhász, Á. (2020). Pályakonstrukció és pályaalkalmasság – Egyazon életpálya két olvasata. *Új Pedagógiai Szemle*, 70(9–10), 13–33. Letöltés dátuma: 2023.01.24. forrás: <http://upszonline.hu/index.php?article=700910007>
- Kenderfi, M. (2019). A pályaorientáció elmélete és gyakorlata hazánkban. *Munkaügyi Szemle*, 62(4), 52–61. Letöltés dátuma: 2023. 01. 24. forrás: <https://www.munkaugyiszemle.hu/palyaorientacio-elmelete-es-gyakorlata-hazankban>

- Kenderfi, M., & Federics, I. (2022). A gödöllői pályorientációs tanárképzés modellje. A pályaeépítés iskolája. In: Tajtiné Lesó, Gy. (Ed.), *Pályorientáció, mint pedagógiai folyamat egy projekt szemszögéből*, (pp. 88–97). [Elektronikus kiad.] Heves Megyei Pedagógiai Szakszolgálat. Letöltés dátuma: 2023.01.24. forrás: <https://palyavalasztas.hmpedszakszolgalat.hu/wp-content/uploads/2022/04/tanulany-web.pdf>
- Markos, V. (2016). A nyíregyházi középiskolás diákok iskolai közösségi szolgálattal kapcsolatos tapasztalatainak vizsgálata. *Párbeszéd: Szociális Munka Folyóirat*, 3(4), 1–14. Letöltés dátuma: 2023. 01. 24. forrás: <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/5913>
- Matolcsi, Zs. (2013). Iskolai közösségi szolgálat, mint pedagógiai eszköz. *Neveléstudomány*, 1(4), 70–83. Letöltés dátuma: 2023. 01. 24. forrás: http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_70-83.pdf
- Országgyűlés (2011). 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, (2011). Letöltés dátuma: 2023. 02. 18. forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>
- Országgyűlés (2012). 1068/2012. (III. 20.) Kormány határozat a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012–2020 elfogadásáról és a végrehajtásához szükséges középtávú feladatokról. *Nemzeti Jogszabálytár*, Letöltés dátuma: 2023. 02. 18. forrás: <https://njt.hu/jogszabaly/2012-1068-30-22.1>
- Szilágyi, K. (2004). A pályorientáció aktuális kérdései Magyarországon. *Pályáin 2004*, (pp. 82–85). Dél-alföldi Regionális Pályaválasztási és Pályorientációs Tanácsadó Hálózat.
- Szilágyi, K. (2015). *Munka-pályatanácsadás mint professzió*. Kollégium Kft.
- Szilágyi, K., & Völgyesy, P. (1996). *Pályorientáció*. GATE. GTK. Tanárképző Intézet.

Szerző

Dr. Kenderfi Miklós

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7966-8609>

PhD

tanszékvezető, egyetemi docens

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Humántudományi és Szakképzési Tanszék

E-mail cím: kenderfi.miklos.mate@uni-mate.hu

A cikere a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0.

